

H. G. PORTHANIN MUISTOPATSAAN SYNTYHISTORIA

Kirjoittanut EERO MATINOLLI

On täysin luonnollista, että sellaisesta henkisen viljelyksemme keskeisestä henkilöstä kuin H. G. Porthanista on valmistettu sekä hänen eläessään että myöhemminkin useita muotokuvia: maalauksia, mitaleita ja veistoksia. Mutta kiistatonta on kuitenkin, että Turun Porthanin puistikossa sijaitseva Carl Eneas Sjöstrandin veistos on niistä sekä syntytapansa että myöskin taiteellisten ansiotensa puolesta kaikkein huomattavin. Kun tämän ensimmäisen yksityiselle Suomen miehelle pystytetyn muistopatsaan valmistumisesta tulee lähiaikoina kuluneeksi vuosisata, silmäilemme sen syntyvaiheita hieman lähemmin.¹

Vaikka autonomiakautemme alkujakso oli paljossa ha-puilun ja uneliaisuuden aikaa, loi maan muuttunut asema toisaalta edellytykset entistä omintakeisemmalle kehitykselle. Keskeisimmäksi suomalaisen hengenviljelyn edistä-

¹ On aiheellisesti sanottu, että juuri 1850- ja 1860-luvuilla tehtiin enemmän kuin koskaan aikaisemmin Porthanin muiston hyväksi. Niinpä julkaistiin vuosina 1859—73 uusi painos — Opera selecta I—V — hänen tärkeimmistä julkaisuistaan. Ensimmäinen laajajakko Porthanin elämäkerta ilmestyi taasen Gabriel Reinin kirjoittamana vuonna 1864 (Vrt. VILHO HELANEN, Porthanin-juhlat vv. 1839—1866, Joukahainen XVI, ss. 38—45 ja OLOF MUSTELIN, Studier i finländsk historieforskning 1809—1865, 1956, ss. 567—68).

jäksi muodostui Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, jonka myötävaikutuksella ilmestynyt Elias Lönnrotin Kalevala oli — yhdessä Runebergin suomalaista kansaa elävöittävän ruotsinkielisen nuoruudenrunouden kanssa — välittömänä aiheena kansallisromanttisen hengenliikkeen uuteen, täysi-voimaiseen puhkeamiseen maan sivistyneistön piirissä 1830-luvulla. Vuosijuhlapäiväkseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura valitsi Porthanin kuolinpäivän — maaliskuun 16:n — koska hänessä katsottiin henkilöityneen kaiken sen isänmaallisen ja kansallisen, minkä seura oli ottanut johtotähdekseen.

Tämän taustan valossa on täysin luonnollista, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran taholla kohdistettiin huomiota myös jonkin konkreettisen muistomerkin aikaansaamiseen H. G. Porthanille, jonka haudan paikkaakaan ei Turun palon aiheuttamien mullistusten johdosta varmuudella tunnettu. Aloitteen asiassa teki keväällä 1854 — Porthanin kuoleman 50-vuotispäivänä — professori Mattias Akiander, ja hänen tarkoituksenaan oli lähinnä muistomerkin aikaansaaminen Porthanin haudalle. Tämä ajatus saavutti seuran piirissä kannatusta, ja asiaa edelleen kehittämään valittiin erityinen toimikunta.² Tarkoitusta varten päätettiin toimeenpanna kansalaiskeräys, jonka suorittamiseen saatiin asianmukainen lupa.

Useat eri syyt — nimenomaan Krimin sota ja sen vaatimat uhraukset — aiheuttivat kuitenkin, että itse pääasia edistyi hitaasti. Kansalaiskeräyksen suorittamiseen voitiin ryhtyä vasta syksyllä 1859, jolloin jaettiin maan eri puolille yhteensä 400 suomen- ja ruotsinkielistä keräyslistaa. Mutta keräyksen tuotto jäi melko vaatimattomaksi, sillä

² SKS:n pöytäkirjat 16. 3. 1854. — Toimikuntaan kuuluivat seuran siihenastinen esimies, asessori F. J. Rabbe, juuri valittu esimies, professori Elias Lönnrot, J. W. Snellman, Fredrik Cygnaeus ja ehdotuksen tekijä Akiander. — Vrt. WILH. LAGUS, Strödda blad II, 1878, s. 50.

keväällä 1860 oli koossa vasta runsaat 440 ruplaa. Asiassa tapahtui kuitenkin täydellinen käänne, kun eräät toime-
liaat henkilöt ryhtyivät toimimaan sen hyväksi. Niinpä
Fredrik Cygnaeus sepitti kantaatin ”Henrik Gabriel Port-
han”, johon Fredrik Pacius sävelsi musiikin ja jota esi-
tettiin muistomerkin hyväksi järjestetyissä iltamatilai-
suuksissa. J. W. Snellman puolestaan julkaisi Litteratur-
bladissaan kirjoituksen ”Hvad var Porthan?”, joka muo-
dostui lopulliseksi herätyshuudoksi. Porthanin syntymä-
päivästä tuli vuonna 1861 koko maassa todellinen juhla-
päivä, ja muistomerkin rahoitus oli täysin turvattu.
Keväällä 1862 oli koossa lähes 11 000 ruplaa, mikä riitti
miltei kaikkiin menoihin.³

Tällä välin toimikunta olikin laajentanut ohjelmaansa
sikäli, että nyt oli kysymys Porthanin arvoa vastaavan,
suuren monumentin pystyttämistä. Mutta kuka näin
vaateliaan muistomerkin oli valmistava? Yksimielisiä ol-
tiin vain siitä, ettei kotimaassa ollut tuolloin sellaista kykyä
saatavissa, vaan että oli käännyttävä ulkomaalaisen puo-
leen. Ratkaisevaksi suunnitelmien kannalta muodostui,
että muistopatsaskomitean innokkain jäsen Fredrik Cyg-
naeus oli tutustunut nuoreen ruotsalaiseen kuvanveistä-
jään Carl Eneas Sjöstrandiin, jota hän suositteli teh-
tävään.⁴

Carl Eneas Sjöstrand (1828—1906) — historiallisten
aiheiden käsittelijänä tunnetun taidemaalarin C. J. Sjö-
strandin poika — oli lähinnä Emil von Qvantenin välityk-
sellä perehtynyt Kalevalan myytteihin ja sankarihahmoi-
hin. Hän toivoi saavansa niistä runsaasti aiheita vastaista
tuotantoaan varten ja oli jo 1850-luvun alussa muovailut
joitakin tähän aihepiiriin kuuluvia luonnoksia. Cygnaeuk-

³ SKS:n pöytäkirjat vuosilta 1860—62. — LAGUS, mt., ss. 52—54.

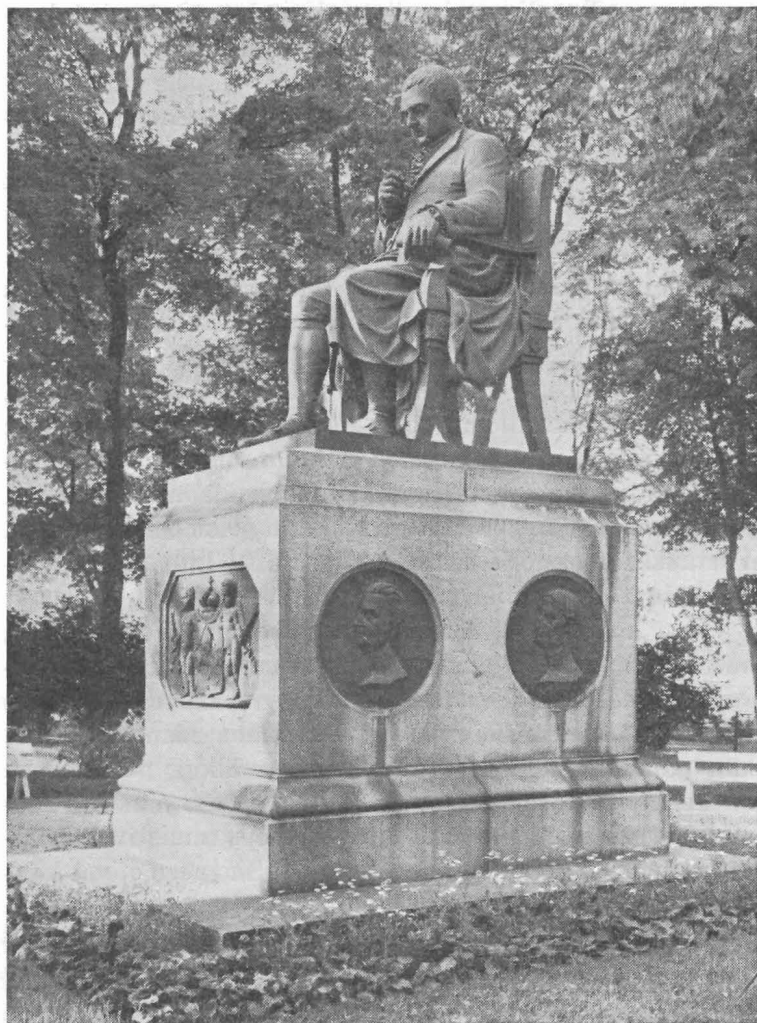
⁴ RAFAEL HERTZBERG, Finska konstnärer, 1883, ss. 15—16.

sen kehoituksesta Sjöstrand uskaltautui muuttamaan Suomeen ja alkoi heti Helsinkiin saavuttuaan valmistaa Porthanin monumentin luonnosta.⁵ Hänen ensimmäisiin Suomessa valmistuneisiin töihinsä kuului Porthanin marmorinen rintakuva, jonka taiteilija muovaili vuonna 1857 Helsingin yliopiston toimeksi annosta ja jonka esikuvina hän käytti aikaisempia Porthanin muotokuvia. Kuten J. T. Sergelin vanhuudentyönään valmistamassa Porthanin rintakuvassa, jonka alkuperäiskappale tuhoutui Turun pallossa, esiintyy Porthan myös tässä muotokuvassa roomalaiseen togaan puettuna, vieläpä laakeriseppelä päässään. Kun teoksen yksityiskohtiinkin voidaan kohdistaa kritiikkiä, on luonnollista, että se ei ole saanut asiantuntijoiden taholta läheskään varauksetonta tunnustusta. On aiheellisesti sanottu, että teos esittää pikemminkin degeneroitunutta ja väsähtänyttä roomalaista ylimystä kuin paljon myöhempään aikaan kuuluvaa vireähenkistä ja valpaskatseista pohjoismaalaista tiedemiestä. Toisaalta on oletettu, että tähän lopputulokseen on jossain määrin vaikuttanut myös marmorinhakkaajan työ ja että kipsimallin alkuperäiset muodot ovat tässä vaiheessa vielä löystyneet ja ylimalkaistuneet. Rintakuvan marmorisiin veistäminen suoritettiin Münchenissä kesällä 1858.⁶

Fredrik Cygnaeuksessa Sjöstrandilla oli kuitenkin horjumaton ystävä, joka tarjosi hänelle täyden tukensa. Kun suuren Porthanin muistomerkin taloudellinen puoli näytti vähitellen tulevan kuntoon, Münchenissä oleskeleva taiteilija saattoi vuonna 1859 todenteolla ryhtyä sitä kaavailemaan. Patsaan suunnitelmassa, jonka hän laati Münchenissä vielä samana vuonna, sanotaan mm. seuraavaa:

⁵ JOUKO TOLVANEN, Carl Eneas Sjöstrand, 1952, s. 39.

⁶ Vrt. L. WENNERVIRTA, Porthanin suhde kuvataiteisiin, ulkonäkö ja muotokuvat (HArk XLVI), ss. 165—66 ja TOLVANEN, mt., ss. 41—42 ja 69.

Yleiskuva Porthanin patsaasta

Kaikki valokuvat: Welin, Turku

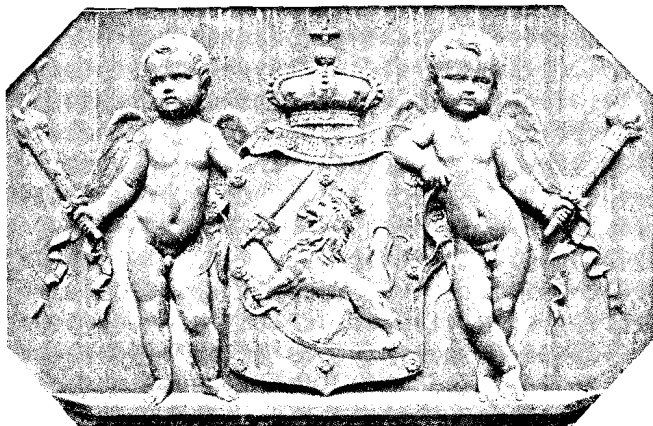
"Patsas, joka esittää henkilöahmon istuvassa asennossa ajanmukaisessa puvussa, kuvattuna puhtaaseen ja yksin-

kertaiseen plastilliseen tyyliin, tulee tehtäväksi kaksinkertaisesti luonnolliseen kokoon. Oikeassa kädessään, joka on kohotettu rintaa vasten ja siten tulee lähelle mietteisiin vaipunutta päätä, hän pitelee kynää, vasemmassa kädessään, joka lepää vasemman reiden päällä, hänellä on osittain kokoon kääritty käsikirjoitus. Jalustassa tulee olemaan viisi medaljonki-basreliefiä, yksi etusivulla ja kaksi kummallakin pitkällä sivulla. Etusivulla oleva kuva esittää Suomen vaakunaa, jota henkiolennot kannattavat. Yhdellä sivulla on kaksi vertauskuvallista viittausta hänen (Porthanin) kouluunsa, toimintaansa sekä suruun hänen poismenonsa johdosta. Yksi medaljongeista: Tiede esitettyinä istuvana naishenkilönä, jota genius valaisee; ja toinen: sureva Suomi, joka nojaa Porthanin uurnaun, Rauhan hengetär, joka varjostaa sitä palmunoksillaan, ja Historia, jolle Suomi sanelee, kirjoittaa muistiin poismenneen ansiot. Vastakkainen puoli: hänen koulustaan lähteneiden Franzénin ja Tengströmin muotokuvat.”⁷

Kun komitea oli hyväksynyt Sjöstrandin ehdotuksen, hän matkusti Roomaan suorittaakseen työn hahmottamisvaiheen mahdollisimman edullisessa ympäristössä. Täällä, Diocletianuksen termien luota vuokraamassaan ateljeessa, hän paneutui vakavasti aiheeseensa, vaikka perheellisen miehen toimeentulo antoi myös pohtimisen aihetta. Suomalaiset ystävät, nimenomaan Cygnaeus, muistivat kylläkin taiteilijaa kirjeillä, joten yhteydet Suomeen olivat kiinteät.⁸ Tammikuussa 1861 oli Porthanin patsaan savimalli valmiina valettavaksi kipsiin, minkä jälkeen se oli lähe-

⁷ Sjöstrandin kirje Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, päiv. 18. 7. 1859 Münchenissä (SKS). — Patsaan jalustan muodosta ja laadusta tähän suunnitelmaan ei sisällynyt mitään ehdotuksia, vaan sitä koskevat päätökset tehtiin myöhemmin.

⁸ E. NERVANDER, Från den finska skulpturens vår: Carl Eneas Sjöstrand (F.T XLVIII), ss. 450—51, jossa kirjeitä Cygnaeuskelle julkaisuina.

Etusivun reliefi: Suomen vaakuna kannattajin

tettävä Müncheniin, jossa pronssiin valaminen oli suoritettava kuninkaallisen valimonjohtajan F. von Millerin työpajassa. Jäljellä oli vielä jalustaan tulevien reliefien kaavailu ja viimeistelytyöt, jotka Sjöstrand arveli saavansa päätökseen kesään mennessä.⁹

Lopullinen sopimus patsaan valamisesta tehtiin vuoden 1861 lopulla, ja sen mukaan kullannvärisestä pronssista valmistettavan työn ja sivurelifien tuli olla valmiina toukokuussa 1863.¹⁰ Mutta muiden kiireellisten töiden ja valuunin särkymisen johdosta von Miller joutui pyytämään lisääaikaa aina maaliskuuhun 1864 saakka. Sivureliefit valmistuivat kylläkin jo aikaisemmin, ja ne kiinnitettiin jalustaan ennen sen paikoilleen sijoittamista. Huhtikuussa 1864 oli lopulta myös itse patsas valmistunut Münchenissä, ja Turkuun se saapui Lyypekin ja Helsingin kautta toukokuun lopulla.¹¹ Sjöstrand matkusti myös tänne valvoakseen veistoksen paikoilleen asettamista. Suomeen hän oli saapu-

⁹ TOLVANEN, mt., ss. 81—82.

¹⁰ SKS:n pöytäkirjat 4. 12. 1861.

¹¹ SKS:n pöytäkirjat 2. 9. 1863. — S. G. Elmgrenin muistiinpanot, julk. AARNO MALINEMI, 1939, s. 526.

*Toisen pitkän sivun reliefit: Porthanin koulusta lähteneiden
Tengströmin ja Franzénin muotokuvat*

nut jo aikaisemmin saatuaan opettajanpaikan Suomen taidedehdistyksen piirustuskoulussa.

Muistopatsaan sijoituspaikasta jouduttiin myös käymään paljon keskustelua. Turkulaiset olivat jo ehtineet omassa piirissään kiistellä, mihin patsas sijoitettaisiin, kun keväällä 1861 herätettiin — nähtävästi Cygnaeuksen aloitteesta — kysymys, eikö patsas sittenkin olisi pystytettävä Helsinkiin. Jo kevättalvella Cygnaeus oli antanut turkulaisen kirjakauppiaan J. W. Lilljan ymmärtää, että muistopatsasta varten vielä tarvittavat varat saataisiin helpommin kokoon, jos se sijoitettaisiin Helsinkiin. Turkulaiset panivat alulle uuden keräyksen, mutta pian saatiin tietää, että yliopiston konsistori oli aikonut luovuttaa patsasrahastoon jäännöksen niistä varoista, jotka aikoinaan oli koottu Porthanin rintakuvan hankkimiseksi Turun Akatemiaan ja joiden yhteissumma oli n. 2000 ruplaa. Ehtona oli kuitenkin, että Porthanin patsas pystytettäisiin Helsinkiin, mieluummin yliopiston, Suurkirjon ja kirjaston väliselle alueelle.¹²

¹² Åbo Underrättelser 28. 5. 1861. — LAGUS, mt., s. 53.

Toisen pitkän sivun reliefit: Tiede esitettyä istuvana naishenkilönä. Taustalla Porthanin urna, johon sureva Suomi nojaa ja jota rauhan hengetär palmunlehvillään varjostaa. Toisessa kuvassa historia, jolle Suomi sanelee, kirjoittamassa muistiin poismenneen ansiot

Pian kysymys tuli myös julkisen keskustelun kohteeksi, kun Cygnaeus ehdotti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokouksessa, että patsas pystytettäisiin Helsinkiin.¹³ Hänen keskeiset näkökohtansa tämän kannan puolesta olivat — edellä mainitun konsistorin mielipiteen lisäksi — väitteet, että turkulaiset eivät olleet keränneet riittävästi varoja ja että Porthan oli ollut yliopistomies, joten hänen muistopatsaansa kuului yliopistokaupunkiin. Lisäksi Cygnaeus lausui, että jos Porthanin patsaan oli innostettava nuorisoa isänmaallisuuteen, niin se tekisi sen parhaiten Helsingissä. Mutta vaikka ehdotus saavuttikin huomattavaa kannatusta, siirtyi päätöksenteko seuraavaan kokoukseen.

Samanaikaisesti käytiin kysymyksestä myös sanomalehtien palstoilla kiivasta keskustelua. Turkulaiset puolustivat innokkaasti alkuperäistä ehdotusta, jolla oli myös Helsingissä kannattajia. Niinpä Suomalaisen Kirjallisuus-

¹³ SKS:n pöytäkirjat 1. 5. 1861. — Elmgrenin muistiinpanot, s. 418.

den Seuran johtomiehiin kuuluva S. G. Elmgren, jonka muistiinpanot antavat asiasta monia tietoja, kertoo pitkään pelänneensä Cygnaeuksen odotettavissa ollutta esitystä. Hänen mielestään oli arveluttavaa, jos yleisöltä kerätyt varat käytettäisiin toisella tavalla, kuin keräystä toimeenpantaessa oli ilmoitettu.¹⁴ Lujinta kantaa keskustelussa edusti Åbo Underrättelser, jonka mielestä Porthanin patsaan ainoa oikea paikka oli Turku ja mikä muu paikka tahansa merkitsi suorastaan pyhyden loukkausta.¹⁵ Lopputuloksena käydystä kiistasta oli päätös, että patsas kaikesta huolimatta pystytetään Turkuun. Cygnaeuksen ehdotus sai nimittäin vain muutamia harvoja kannattajia, kun kysymys Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokouksessa lopullisesti ratkaistiin.¹⁶

Keskustelu muistopatsaan sijoituspaikasta Turussa saatiin päätökseen kesällä 1862, jolloin myös Sjöstrand oli mukana neuvotteluissa. Kun sillä paikalla nykyisessä Porthanin puistikossa, johon patsas Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajien — mm. Cygnaeuksen, Elmgrenin ja Snellmanin — sekä turkulaisten kesken käydyissä pohdiskeluissa päätettiin pystyttää, oli ennestään kirjailija Pinellon omistama pieni kahvila, velvoitti Turun maistraatti hänet siirtämään kahvilansa pois.¹⁷ Täten valitulle paikalle sovitettiin vuoden 1863 aikana patsaan jalusta, jota varten Sjöstrand oli laatinut suunnitelman ja jonka pystyttämisestä huolehti Turun kaupunki. Tässä yhteydessä sopii lisäksi todeta, että myös Porthanin haudan täsmällinen paikka määriteltiin patsaan sijoituspai-

¹⁴ Elmgrenin muistiinpanot, ss. 418—20.

¹⁵ Åbo Underrättelser 11. 5. 1861.

¹⁶ SKS:n pöytäkirjat 22. 5. 1861. — Cygnaeuksen ehdotusta kennattivat hänen ohellaan vain E. Polén ja P. Tikkanen.

¹⁷ Pinellolle maksettiin kaupungin varoista 150 ruplan ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran taholta 800 markan korvaus (SKS:n pöytäkirjat 2. 12. 1863 ja 20. 6. 1864).

kasta päätettäessä ja että se kaunistettiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimesta yksinkertaisella hautakivellä.¹⁸ Sen oli sommitellut arkkitehti H. Dalström.

Kun patsaan jalusta oli valmistunut ja kun veistoksen valantatyö oli saatu loppuvaiheeseen, voitiin ryhtyä suunnittelemaan muistopatsaan paljastusjuhlaa. Sen ajankohdaksi määrättiin syyskuun 9. päivä vuonna 1864, ja siitä muodostui harvinaisen juhlava tilaisuus.¹⁹ Juhlapäivän aamuna ammuttiin Vartiovuorenmäeltä 65 kanuunanlaukausta, jotka olivat tarkoitettut ilmentämään Porthanin yhtä monta elinvuotta. Juhlallisuuudet aloitettiin Akatemia-talon juhlasalissa klo 10, ja juhlaesitelmän piti Elias Lönnrot. Hän palautti tässä suomeksi pitämässään esitelmässä läsnäolijoiden mieliin Porthanin toiminnan kansallisuuden ja kielen hyväksi. Tämän jälkeen esitettiin latinankielinen runo, jonka oli kirjoittanut Porthanin oppituolin silloinen haltija Edvard af Brunér.²⁰

Tällä välin oli nykyiseen Porthanin puistikkoon kokoon-tunut suurin joukoin kansaa odottamaan verhon peittämän muistopatsaan paljastamista. Kun myös juhlaulkue Akatemiatalon juhlasalista oli saapunut sinne, esitettiin mu-

¹⁸ Porthanin haudalla ollut muistokivi ”oli joutunut hukkaan” jo ennen Turun paloa, ja jo vuonna 1817 professori J. Fr. Wallenius oli tehnyt — tuloksettomaksi jääneen — ehdotuksen, että haudan paikka määriteltäisiin ja varustettaisiin yksinkertaisella hautakivellä. Palon johdosta hautapaikka jäi lopullisesti unhoon, ja sen sijainnin muistivat vain muutamat harvat henkilöt. Parhaat asiantuntijat paikkaa vuonna 1863 määriteltäessä olivat Porthanin oppilaisiin kuulunut valtioneuvos Fr. W. Pipping, joka oli ollut opettajansa hautajaisissa läsnä, ja edellä mainittu S. G. Elmgren. Molemmat käyttivät kysymyksen selvittämiseen myös asiakirja- ja karttamateriaalia (LAGUS, mt., ss. 39—40 ja 63. — Elmgrenin muistiinpanot, ss. 453—54 ja 458). Hautakivi ei ole täsmälleen hautapaikalla, koska esiin tullut perusmuuri vaikeutti sen sijoittamista (Åbo Underrättelser 13. 9. 1864).

¹⁹ Juhlatilaisuudesta antaa LAGUS (mt., ss. 59—61) runsaasti tietoja.

²⁰ Runo — ”Carmen beatis manibus H. G. Porthan dicatum die IX sept. a. 1864 quum statua aenea Viro immortalis Aboae posita detegeretur” — painettiin ja sitä jaettiin juhlassa.

siikkikappale, jonka jälkeen Fredrik Cygnaeus astui vasta-päätä muistopatsasta asetetulle puhujalavalle. Hän luonnehti lyhyehkössä puheessaan Turun kaupungin merkitystä Suomen kulttuurielämälle kohdistaan nimenomaan huomionsa sen suuren opettajan ja kansalaisen elämäntyöhön, jonka vielä verhottu kuvapatsas pian paljastuisi kiitollisen jälkimaailman nähtäväksi.²¹

Verho poistettiin ja tuhatääninen eläköönhuuto kaikui halki ilmojen. Suuri kuoro viritti Maamme-laulun, tykit jylyisivät ja ihmisjoukko riemuitsi innokkaasti. Sitten astui esiin professori August Ahlqvist ja esitti yleisellä ihas-tuksella vastaanotetun juhlarunon ”Porthanin kuvapatsaan paljastettua”.²² Ulkona vietetty isänmaallinen muistojuhla, jota suosi kaunis, aurinkoinen sää, päättyi yhteisesti laulettuun taistelulauluun ”Nouse riennä suomenkieli”.

On luonnollista, että tämä suomalaishenkinen juhlatilaisuus vaikutti kohottavasti maamme voimistumassa olevaan kansallistuntoon. Sama suomalaiskansallinen leima on ominaista myös itse muistopatsaalle ja sen jalustaan piirretyille tunnuslauseille. Etusivun kohokuvassa luetaan sanat: ”*Henric Gabriel Porthan 1739—1804*”; takasivulla on kaksi kirjoitusta, joista ylempi on seuraavanlainen: ”*Aeternae memoriae viro Henrico Gabrieli Porthan patria memor*”. Alempi kirjoitus kuuluu: ”*Suomen maan ja Suomen kansan arvohon asettajalle. Tähän kaikki Suomen kansa muistopatsahan panetti*”. Todeta sopii vielä, että J. W. Snellmanin edellä mainittu artikkeli ”Mikä mies oli Porthan?” ilmestyi paljastustilaisuuden johdosta suomenkielisenä vihkona, jonka tuottamat

²¹ Puhe on julkaistu muistiinpanon mukaan Åbo Underrättelserissä 10. 9. 1864 ja täydellisenä Helsingfors Tidningarissa 14. 9. 1864.

²² Runo painettiin juhlaa varten ja se sisältyy myös Säkenien vuonna 1868 ilmestyneeseen toiseen kokoelmaan. Sen aatepoliittisesta taustasta ks. ILMARI KOHTAMÄKI, Ankara puutarhuri, 1956, ss. 229—30.

tulot lankesivat patsasrahastolle. Yrjö Koskinen puolestaan esitti Turulle vetoomuksen kulkea kaikkien kansallisten ja isänmaallisten rientojen etunenässä.²³

Taiteelliselta ja esteettiseltä kannalta on muistopatsas saanut arvostelijoilta yksimielistä tunnustusta. Patsaan jalusta on vaaleaa graniittia, josta pronssiin valetut kohokuvat erottuvat. Jalustalla näemme istuvan pronssisen Porthanin hahmon. Tutkija on vaipunut mietteisiin: hän istuu tuolilla, johon hän on heittänyt vaippansa, ja on juuri merkinnyt tai merkitsemässä muistiin ajatuksiaan. Pää on vaipunut rintaa vastaan, toisen käden pidellessä kynää ja toisen paperikääröä. Sjöstrand oli näet lopullisessa työssä muuttanut asentoa sikäli, että toinen käsi lepää tuolin käsinojalla eikä reiden päällä.

Kokonaisuutena patsas on — kuten asiantuntijat toteavat — sopusuhtainen ja tyylipuhdas luomus, taiteellisessa suhteessa yhä vielä lajinsa ensimmäisiä Suomessa. Näin tämä kustavilaisen klassisismin ja valistusajan tradition leimaama työ on Porthanin arvoa vastaava muistomerkki. Mutta se on huomattava myös syntytapansa puolesta, sillä osallistuihan sen aikaansaamiseen suuren heräämiskauden — 1850- ja 1860-lukujen — koko suomalainen yhteiskunta aina kansan syviä rivejä myöten.

REFERAT

Doz., Dr. phil. EERO MATINOLLI: Entstehungsgeschichte des H. G. Porthan-Denkmal.

Bei der Gründung der Gesellschaft für finnische Literatur (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) im J. 1831 wurde beschlossen, alljährlich am 16. März, dem Todestag H. G. Porthans, den Jahrestag der Gründung

²³ Juhlaselostukset Åbo Underrättelserissä 10. ja 13. 9. 1864. — Kaikkia piirejä patsaan pystyttäminen ei miellyttänyt; heränneet pitivät sitä epäjumalan palvontana ja toisaalta patsaan luona järjestettiin sen paljastamisen jälkeisenä yönä kissannaukujaiset.

zu feiern, weil man in Porthan alles Vaterländische und Nationale verkörpert fand, was die Gesellschaft als ihren Leitstern betrachtete. Darum war es auch ganz selbstverständlich, dass man im Kreise der Gesellschaft auch das Errichten eines Denkmals zu Ehren Porthans erwog, dessen letzte Ruhestätte ja — wegen des von der grossen Feuersbrunst in Turku verursachten chaotischen Zustandes — nicht einmal mit Sicherheit bekannt war. Die Initiative zur Verwirklichung dieses Plans ergriff im Frühling 1854, am 60jährigen Todestag H. G. Porthans, Professor Matthias Akiander in der Absicht, erstmals die Errichtung eines Denkmals auf Porthans Grab in die Wege zu leiten. Der Gedanke erregte im Kreise der Gesellschaft lebhaften Beifall, und es wurde ein besonderer Ausschuss gewählt zum Weiterführen der Angelegenheit. Eine allgemeine, nationale Einsammlung wurde beschlossen und deren Durchführung gebührend behördlich benehmigt.

Aus mehreren Gründen zog sich die Einsammlung in die Länge, im Frühjahr 1862 hatte man aber bereits etwa 11000 Rubel beisammen, welcher Betrag so gut wie sämtliche Kosten deckte. Andererseits hatte aber der Ausschuss sein Programm erweitert und plante nun das Errichten eines grossen, dem Ansehen Porthans entsprechenden Monuments. Da es in Finnland damals niemanden gab, dem man eine derartige Aufgabe hätte anvertrauen können, musste man sich an einen Ausländer wenden. Es zeigte sich als ausschlaggebend für die Pläne, dass das eifrigste Mitglied des Ausschusses, Fredrik Cygnaeus, mit einem jungen schwedischen Bildhauer, Carl Eneas Sjöstrand, bekannt wurde, den er für die Ausführung des Auftrages empfahl.

Auf Cygnaeus' Aufforderung hin wagte Sjöstrand die Übersiedlung nach Finnland und begann sofort nach seiner Ankunft in Helsinki einem Entwurf des Monuments Gestalt zu geben. Den endgültigen Entwurf vollendete er 1859 und — nachdem der Ausschuss diesen begutachtet hatte — reiste er nach Rom, um seinem Werk in möglichst günstiger Umgebung die endgültige Gestalt zu verleihen. Bereits im Frühjahr 1861 war es beinahe fertig, und nachdem der Künstler seinem Werk den letzten Schliff gegeben hatte, kehrte er über Schweden nach Finnland zurück, wo ihm an der Zeichenschule des finnischen Kunstvereins (Suomen taideyhdistys) in Helsinki ein Posten als Lehrer angeboten wurde. — Das Denkmal wurde in München vom Leiter der königlichen Giesserei, F. von Miller, in Bronze gegossen und über Lübeck und Helsinki nach Turku gesandt, wo es erst Ende Mai 1864 eintraf.

Vorliegende Untersuchung beschreibt auch die Meinungsverschiedenheiten betreffs des Standortes des Denkmals. Die Gesellschaft für finnische Literatur schlug nämlich vor, dass Denkmal in Helsinki aufzustellen, der Vorschlag wurde aber schliesslich doch abgelehnt. Im Laufe des Jahres

1863 wurde der Sockel in Turku errichtet und das Denkmal selbst am 9. September 1864 feierlich abgedeckt. Die mit dieser Gelegenheit verknüpften Festlichkeiten trugen ein rein nationales Gepräge: als Redner betätigten sich u.a. Ahlqvist, Cygnacus und Lönnrot.

Seitens der Kritik wurde dem Denkmal sowohl von künstlerischem als ästhetischem Standpunkt aus einstimmiger Beifall gezollt. Der Sockel ist aus hellgrauem Granit, von dem sich die in Bronze gegossenen Seitenreliefe wirkungsvoll abheben. Auf dem Sockel erblicken wir die in Gedanken versunkene Gestalt Porthans: auf einem Stuhl sitzend, auf den er seinen Umhang lässig abgelegt hat, scheint er dabei, sich Notizen zu machen. Der Kopf ist auf die Brust geneigt, in der einen Hand hält er die Feder, in der anderen eine Rolle Papier. Sjöstrand hatte bei der endgültigen Gestaltung des Denkmals die Stellung der Person verändert: statt auf dem Oberschenkel, wie vorausgesehen war, ruht die Hand auf der Armlehne des Stuhles.

Die Sachverständigen vertreten die Ansicht, das Denkmal sei als Ganzes eine wohlproportionierte und stilreine Schöpfung, in künstlerischem Sinn nach wie vor die erste ihrer Art in Finnland. Dies vom gustavianschen Klassizismus und der Tradition der Aufklärungszeit geprägte Werk entspricht demnach völlig dem Ansehen und der Würde Porthans. Die Eigenart seines Entstehens muss in diesem Zusammenhang nochmals hervorgehoben werden: es beteiligten sich daran die ganze finnische Gesellschaft und alle Bevölkerungsschichten aus der grossen nationalen Erweckungsperiode der 50er und 60er Jahre des 19. Jahrhunderts.